

הקיבוץ הדתי

ו' באלול תשס"ח, 6.09.08
גיליון מס' 120

פרשת שופטים

הנביא בישראל

מאת חנה לבל, קבוצת יבנה

הדיון בתופעת הנביא בישראל, מופיע בפרשתנו, בפרק י"ח בפסוקים ט"ו עד כ"ב. המילה "נביא" מופיעה בקטע זה חמש פעמים ואילו המילים הנגזרות מהשורש "ד.ב.ר" מופיעות חמש-עשרה פעמים. שורש זה משקף את תפקיד הנביא - לדבר אל העם ולהעביר לו את דבר ה'. **רשב"ם**: מפרש גם את המילה "נביא" בהקשר זה "לשון ניב שפתיים רגיל אצלו ומדבר את דבריו... ואני (הקב"ה) אוהב את דבריו ואת תפילתו". **יוסף בן מתתיהו**: אומר כי שמה של דבורה הנביאה בא מהשורש ד.ב.ר "פירוש השם – לדבר ולבקש מאלוקים שירחם עליהם ולא יתנם להיותם הולכים ונחרבים ביד הכנענים".

פרשת שופטים, כשמה, מדברת על מנהיגים אשר ינהיגו את העם. נזכרים בפרשה כהנים, לויים, שופטים ומלכים. העם מצווה לשמוע להם, והם מצווים להנהיג את העם על פי התורה (י"ז/א).

"הנביא" הוא אחת מהסמכויות המנהיגות את העם, אך בשונה מהסמכויות האחרות, רק תופעת הנביא נתפסת במקרא כחסד אלוקי. "נביא מקרבך מאחיך כמני יקים לך ה' אלוקיך, ככל אשר שאלת מעם ה'" (דברים י"ח/ט"ו, ט"ז), דהיינו, העם שאל במעמד הר-סיני שלא לשמוע את דבר ה' אלא ע"י נביא. והקב"ה מבטיח "נביא אקים להם" (שם י"ח/י"ח).

הנביא עמוס בתוכחתו לישראל מונה את חסדי ה' לעמו, ממש בלשון ההבטחה בספר דברים "ואקים מבניכם לנביאים" (עמוס ב'/א). אלא שהנביא עמוס זועק כנביא שספג לא פעם את חמת העם ומנהיגו ואומר: "ועל הנביאים צויתם לאמור לא תנבאו" (שם, שם) דהיינו, הנבואה היא חסד אלוקי אבל העם חטא לאורך כל הדרך באי הקשבה ובאלימות כלפי הנביאים.

הנביא עמוס מדבר על גורלו של הנביא. מצד אחד מעמדו רם "כי לא יעשה אדני ה' דבר כי אם-גלה סודו אל עבדיו הנביאים" (עמוס ג/ז). מצד שני קיים עליו הכורח הנבואי, אפילו לחץ המלך (ירבעם) אינו יכול למנוע את נבואתו "אדני ה' דבר מי לא ינבא" (עמוס ג/ח).

בעל הטורים מזהה בדרך הגימטריה את "נביא אקים להם" (דברים יח/יח) לדידו זה הנביא ירמיהו. **רש"י** אינו מקבל שמדובר בנביא מסוים, נביא פרטי, אלא "מנביא לנביא", דהיינו, תמיד יהיו נביאים ברצף. להלן ארצה להסביר שהערתו הפרשנית של בעל הטורים קושרת את הקטע בדברים עם ספרו של ירמיהו, ספר מלכים.

רשימת נביאי השקר, מאחזי העיניים, דברים מלבם שקדמה לקטע בו אנו דנים מפורטת "קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר-חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים" (דברים יח/י, יא) רשימה של דברי שקר שדבריהם עשויים להיות מנוגדים לדברי נביא ה'. ועולה השאלה "וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'" (שם, שם/כב) דהיינו, קשה להבחין בין נבואת אמת לנבואת שקר. לעניין זה מציעה התורה את מבחן המציאות גם אם ידבר אדם בשם ה', כביכול, אם נבואתו לא מתקיימת אין זו נבואת אמת.

אלא שמבחו כזה לעתים הוא בלתי אפשרי בגלל מידת הרחמים של הקב"ה, שהרי אחת מנבואות היסוד בדברים היא פרשת "והיה אם שמע תשמעו" (שם, יא/ג) מדברת עם ההתניה בין קיום המצוות והופעת הגשם. "וסרתם ועבדתם אלקים אחרים, ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה".

לכאורה, בכל תקופת שבת העם בארצו ועד לגלות ולחורבן לא נתממשה נבואה זו, להוציא שנת רעב בימי דוד (בעיון אחר), ובימי אחאב ואליהו העם עבד אלהים אחרים והגלות המובטחת לא התקיימה עד לימי ירמיהו. דהיינו, נבואת הנביאים לדורותיה הפכה להיות תוכחה מתמידה מעצבנת ומרגיזה, פסימית ועגמומית. אבל במציאות אפשר היה להמשיך לחיות בצלה מבלי לחשוש שתתממש.

יש שמפרשים בכך את סירובו של הנביא יונה לנבא על חורבן נינוה, כי חסדו של הקב"ה ורחמיו הפכו את נבואתו לנבואת שקר שאינה מתקיימת.

ספר מלכים עפ"י חז"ל (בבא בתרא) כתבו ירמיהו, וכן כתב את מגילת איכה שבצורה קוריוזית מופיעה המילה איכה בפרשתנו. ברור שהספר, למרות צורתו הספרותית הכמעט כרונולוגית, איננו ספר היסטוריה. ידוע למשל שקרב קרקר המפורסם במקורות חיצוניים אינו מוזכר בו, למרות שאחאב הוא הפרטנר הבכיר בקרב זה נגד האשורים. מאידך מציג הספר סיפורי נביאים למכביר ובמרכזו סיפורי אליהו ואלישע.

יונה בן אמיטי שמופיע בספרו כחושש מנבואה שאינה מתקיימת, במלכים הוא מתואר כנביא אמת מובהק. "הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלקי ישראל אשר דבר ביד-עבדו יונה בן אמיטי הנביא אשר מגת החפר" (מל"ב יד/כה), הרי לפנינו נביא אמת, ונבואה שהתממשה.

בספר מלכים מופיע הביטוי "כדבר ה'" שבע עשרה פעמים, וההתמודדות עם מצבים נבואיים ובחינתם עפ"י קריטריון של הגשמתם מצוי בספר לארכו.

יתכן שירמיהו נביא החורבן, שניבא חורבן וחווה חורבן, מתאר את חולשות העם בארצו כשנקודת הראות היא שמקור הכשלון והסוף המר הוא, אי הקשבה לדברי הנביאים. אמנם הנושא הראשוני הוא עבודה זרה. ירבעם בן-נבט המחטיא את העם בעגלי זהב, אבל בדורו של ירמיהו וקודמיו גם החטאים שבין אדם לחברו מוקעים ע"י הנביאים "הרצחת וגם ירשת" (מל"א כ"א / יט) והאפק של הספר מעיד על מימוש דבר ה', חורבן וגלות ובצורה צינית יכול ירמיהו לומר "אשרי, נביא אמת אנכי".

עכ"פ הקריאה בספר מלכים עם זיקה לקטע הנידון בפרשתנו, שופכת עליו אור ומביאה לתובנה היסטורית של חסד הנבואה והנביאים וירמיהו בראשם.

חנה לבל היא חברת קבוצת יבנה שהגיעה עם גרעין עציון. כיום פנסיונרית, בעלת תואר שני בתנ"ך, עסקה בחינוך בכל הגילאים מכיתה א' ועד לסמינר מורים. נשואה ואם ל-4, 17 נכדים ו2 נינים, כן ירבו.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: kdati@walla.com

אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il